

Armoede in Europa

PROF. DR. B. M. S. VAN PRAAG — DRS. A. J. M. HAGENAARS
DRS. J. VAN WEEREN*

Armoede wordt doorgaans gemeten aan het deel van de bevolking dat een inkomen beneden een bepaalde grens heeft. Daarmee wordt voorbijgegaan aan het oordeel van het individu over zijn situatie. In dit artikel worden de resultaten gepresenteerd van een onderzoek naar armoede in Europa, waarbij de armoedegrenzen zijn vastgesteld op basis van de waardering die de inwoners van de EG-lidstaten, excl. Luxemburg, voor verscheidene netto inkomens hebben. Per land bleken de normen voor armoede aanzienlijk te variëren, evenals de percentages van de bevolking die zich zelf als arm beschouwen. In Nederland zou in 1979 — naar eigen normen — ca. 6% van de Nederlandse bevolking een ontoereikend inkomen hebben. Volgens de aanzienlijk hogere Franse normen zou dat percentage echter ca. 15 zijn terwijl er naar de veel bescheidener Duitse inkomensnormen in ons land nauwelijks meer dan een 1/2% armen zouden zijn. De waardering van een bepaald inkomen blijkt in de verschillende EG-landen sterk uiteen te lopen.

1. Inleiding

In deze tijd van stagnerende welvaartsgroei of zelfs van een welvaartsdaling krijgt het onderzoek naar het voorkomen en de bestrijding van armoede weer een onverwacht gewicht. De tijden liggen achter ons dat armoede werd beschouwd als een verschijnsel uit de tijd van Dickens, dat weliswaar in de westerse landen nog hier en daar werd aangetroffen, maar dat toch werd gebagatelliseerd als een overblijfsel uit het verleden. Hoewel het gevoel dat de armoede ook een hedendaags verschijnsel is, sterk naar voren komt, wordt elk beleid in deze sterk gefrustreerd door verwarring omtrent de vraag aan welke criteria iemand moet voldoen om als „arm” te kunnen worden bestempeld. En als de criteria niet duidelijk zijn, dan wordt het moeilijk om de omvang van de arme bevolking te schatten. Tevens is het dan onmogelijk een doelgericht beleid te formuleren waarmee „de armen” kunnen worden geholpen. Men weet immers niet wie ze zijn.

Een één-dimensionaal criterium dat vaak gebruikt wordt is de hoogte van het gezinsinkomen. Indien het gezinsinkomen lager is dan een bepaald minimum, zeg y_{\min} , dan wordt het gezin als arm bestempeld. In de Verenigde Staten noemt men dit inkomensniveau de „poverty line”, in Nederland gebruikt men het minder beladen begrip „minimum inkomen”. De hoogte van het minimuminkomen is één van de belangrijkste sleutelvariabelen in het Nederlandse bestel. Het loonstelsel is er voor een belangrijk deel op gebaseerd en de sociale basisuitkeringen zijn eraan opgehangen. In de Verenigde Staten ontwikkelt zich een soortgelijke situatie.

In dit artikel zullen wij ons conformeren aan het internationale spraakgebruik en spreken van de armoedelij. In paragraaf 2 zullen wij enige methoden uit de literatuur bezien om de armoede te definiëren. In paragraaf 3 zetten we de „Leidse” benadering uiteen. In paragraaf 4 zullen we empirische resultaten geven omtrent het voorkomen van armoede volgens de Leidse definitie in acht EG-landen. Deze cijfers hebben betrekking op het jaar 1979. In paragraaf 5 zullen enige algemene conclusies worden getrokken. In dit

artikel hebben we bewust gekozen voor een niet-technische vormgeving. Econometrische en statistische details, alsmede een theoretische argumentatie kunnen worden gevonden in de in de voetnoten aangegeven bronnen.

2. De definitie van armoede

Het definiëren van armoede, ook als we het simplificeren door het inkomensniveau als enig toetsingscriterium te aanvaarden, is sinds decennia erkend als een probleem. Extreme gevallen van armoede en rijkdom zijn moeiteloos als zodanig te klassificeren, maar hoe zit het met het grijze continuüm daartussen?

Vele definities van armoede berusten op een „objectief” uitgangspunt. Er is een bepaald consumptiepakket vastgesteld dat correspondeert met een minimaal niveau van behoeftenbevrediging. Dit pakket kost een bedrag van y min guldens, en dit bedrag y_{\min} is dan de armoedelij. Als het gezin een inkomen y heeft dat onder de armoedelij ligt, dan is $(y_{\min} - y)$ de „poverty gap”; dit tekort kan dan worden geïnterpreteerd als een maat voor de graad van armoede. Het

* De auteurs zijn allen verbonden aan het Centrum voor onderzoek van de Economie van de Publieke Sector van de Rijksuniversiteit Leiden. Dit artikel is gebaseerd op een grootschalige enquête in 1979 in de landen van de EG. Zij vond plaats in het kader van het actieprogramma van de EG „Strijd tegen de armoede”. Wij zijn dank verschuldigd voor de hulp en stimulering van de zijde van de EG, i.h.b. aan dr. L. H. J. Crijns en P. van Bijsterveld van het Directoraat-Generaal van Werkgelegenheid en Sociale Zaken. De studie kwam tot stand met financiële steun van de EG, terwijl voor deze secundaire analyse ook financiële steun is gekregen van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in Den Haag. Wij danken Jeanine Buyze voor haar commentaar op een eerdere versie. De verantwoordelijkheid van dit artikel en de daarin verwoorde opinies ligt uitsluitend bij de auteurs. Dit onderzoek maakt deel uit van het Leidse Inkomenswaardingsproject.

geeft antwoord op de vraag of sprake is van ernstige armoede („severe poverty”) of van alleen maar „poverty”.

Het voordeel van deze benadering is de eenvoud, maar zij is gebaseerd op een paar zeer arbitraire vooronderstellingen. In de eerste plaats is het bij nader inzien niet zo eenvoudig een minimaal behoeftenpakket aan te geven. Welke goederen horen in dit pakket: vlees, limonade, bier, jenever, whisky, een buitenlandse vakantie? Het is duidelijk dat alleen een hongerdieet „wetenschappelijk” kan worden vastgesteld, maar dat bij elk daarboven liggend niveau de vaststelling van het niveau van behoeftenbevrediging een *politieke* keuze is. Zelfs wanneer men het globaal eens is over het minimale welstandsniveau, dan kan dit nog op allerlei wijzen worden ingevuld, b.v. door het toestaan van elke dag een glaasje of door het bannen van alcohol maar het toestaan van een buitenlandse vakantie. Men kan de onderbouwing met een minimaal consumptiepakket evengoed achterwege laten en direct overgaan tot de vaststelling van een inkomensniveau dat de politiek bevalt (b.v. f. 85 schoon). Het Nederlandse minimuminkomen-begrip is in feite zo ontstaan.

Een tweede probleem bij deze benadering is dat de kosten van zo'n minimumpakket in geld uitgedrukt niet voor iedereen reëel zijn. Efficiënte koopjesjagers zullen dit pakket voor de officiële minimumprijzen wel weten te bemachtigen, maar iemand die zijn inkopen niet zo efficiënt kan doen, zal vaak aanzienlijk meer voor datzelfde pakket moeten uitgeven. Deze meest absolute definitie van het armoedebegrip wordt in de literatuur dan ook veelal verworpen 1).

De Amerikaanse armoedelijn, waarvan de methodiek op naam staat van Molly Orshansky 2), is gebaseerd op een minimumpakket voor de categorie „voeding”. Nadat een minimumdieet voor verschillende gezinstypen is vastgesteld en op geld gewaardeerd, zeg x guldens, wordt gesteld dat het gemiddelde Amerikaanse gezin een voedingsquote heeft van $\frac{1}{3}$ en de armoedelijn wordt dan op $3x$ guldens vastgesteld 3). Deze methode lijdt aan dezelfde gebreken als de voorgaande. Kort gezegd rijzen enige vragen zoals: wat is „voeding”, wat is „minimaal”, wat is een gangbare prijs voor dat pakket, waarop stoelt de factor $\frac{1}{3}$?

Een variant van deze methode, gebruikt in Canada en ook voorgesteld door Deaton 4), gaat uit van de wet van Engel. De voedselquote wordt in feite als een „welfare proxy” beschouwd. Als armoedelijn wordt dan gedefinieerd het inkomen waarbij uitgaven aan voeding een bepaald gedeelte, b.v. $\frac{1}{3}$, van de totale uitgaven vormen. Deze methode is eigenlijk even arbitrair als die van Orshansky.

3. De Leidse benadering

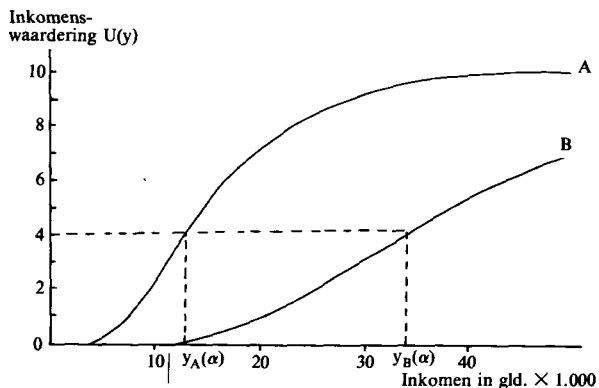
Sommige lezers van dit blad zullen globaal op de hoogte zijn van de benaderingswijze zoals die in het kader van het Leidse Inkomenswaarderingsproject is ontwikkeld 5). Twee grondthema's van deze onderzoekbenadering zijn de volgende:

- welvaart of welzijn (wij sluiten ons aan bij de Angelsaksische traditie die geen onderscheid tussen beide maakt) is een *relatief begrip*. Het welvaartstekort van een individu kan worden gezien als de verhouding tussen het gerealiseerde behoeftenbevredigingsniveau en het niveau dat het individu maximaal voor mogelijk houdt. Daarom geldt in de ene maatschappij een zelfde materiële situatie als armoedig, terwijl die in een andere maatschappij als rijk ervaren wordt. Het begrip welvaart en dus ook het begrip „armoede” is cultuurgebonden. Maar meer nog, daar de cultuur geen monolithisch gegeven is, maar er sprake is van een variëteit van subculturen, zijn welvaart en armoede in feite begrippen die per individu een andere lading hebben, ook al zal het verschil klein zijn voor individuen die veel met elkaar gemeen hebben;
- het individu is de beste rapporteur van zijn eigen welvaartsgevoel. Dat wil zeggen, wij zien niet zo veel in paternalisten, politici, statistici of zomaar goedwillende weten-

schappers die vaststellen of Piet Bodemeijer uit moet kunnen komen met zijn geld, krap moet zitten of het ruim moet hebben. Ieder individu is zelf het best in staat zijn inkomen te waarderen als hoog of laag. Het is een politiek besluit of wij de over zijn armoede klagende miljonair van overheidswege financiële bijstand willen aanbieden of dat wij de tevreden kleine gepensioneerde of de jeugdige schoolverlater willen ondersteunen met een uitkering.

In individuele enquêtes wordt aan gezinshoofden gevraagd, gegeven hun eigen gezinssituatie, aan te willen geven welk „schoon” gezinssinkomen zij „ruim voldoende” voor hun gezin zouden vinden, welke inkomen „goed”, welk inkomen „slecht”. Dit type vraag heet een inkomenswaarderingsvraag. De antwoorden worden (vgl. b.v. rapportcijfers), geschaald op een (0,10)-schaal volgens een vast vertaalmecanisme 6). De evaluatie U van inkomens op deze (0,10)-schaal noemen wij welvaartswaardering, of neutraler de inkomenswaardering van een bepaald inkomen. Een hoger inkomen wordt ook hoger gewaardeerd (geen parti pris onzerzijds, maar een empirische bevinding), en het verband tussen y en de corresponderende waardering $U(y)$ kan worden weergegeven zoals in de figuur.

Figuur. Twee individuele welvaartsfuncties

- 1) P. Townsend, *Poverty in the United Kingdom, A survey of household resources and standards of living*, Penguin Books, Harmondsworth, 1979.
- 2) M. Orshansky, Counting the poor: another look at the poverty profile, *Social Security Bulletin*, jg. 28, 1965; idem, The shape of poverty in 1966, *Social Security Bulletin*, jg. 31, 1968.
- 3) Voor recente gedetailleerde Nederlandstalige studie zie prof. Herman Deleeck e.a., *De sociale zekerheid tussen droom en daad*, Van Loghum Slaterus, 1980.
- 4) C. Grootaert, *The conceptual basis of measurement of household welfare and their implied survey data requirements*, paper gepresenteerd op de 17e conferentie van de International Association for Research on Income and Wealth 1980.
- 5) We verwijzen naar eerdere publikaties in dit blad, i.h.b. B. M. S. van Praag en A. Kapteyn, Wat is ons inkomen waard? *ESB* 25 mei 1973; A. Kapteyn en B. M. S. van Praag, Hoe duur is ons gezin? *ESB*, 6 november 1974; T. Goedhart e.a., Welk inkomen vinden we minimaal? *ESB*, 30 juni 1976. Zie ook de recente discussie tussen R. Iwema (*ESB*, 3 juni 1981) en A. Kapteyn en T. Wansbeek (*ESB*, 11 november 1981). Voor meer gedetailleerde studies zij verwezen naar B. M. S. van Praag, *Individual welfare functions and consumer behaviour*, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1968, B. M. S. van Praag en A. Kapteyn, Further evidence on the individual welfare function of income: an empirical investigation in the Netherlands, *European Economic Review*, jg. 4, 1973, F.G. van Herwaarden e.a., Twelve thousand individual welfare functions, *European Economic Review*, jg. 9, 1977, B. M. S. van Praag e.a. The poverty line. A pilot survey in Europe, *The Review of Economics and Statistics*, jg. 62, blz. 461-465, 1980. A. Kapteyn e.a., The dynamics of preference formation, *Journal of Economic Behaviour and Organisation*, jg. 1, 1980, B. M. S. van Praag, *A social filter approach to the individual welfare function*, COEPS rapport 80.03, 1980.
- 6) De argumentatie voor deze procedure kan men o.a. vinden in B. M. S. van Praag, The welfare function of income in Belgium: an empirical investigation, *European Economic Review*, jg. 2, 1971. A. Kapteyn, *A theory of preference formation*, proefschrift, 1977, en J. Buyze, Estimation of welfare levels of a cardinal utility function, verschijnt eind 1981 in de *European Economic Review*.

De functie $U(y)$ noemen wij een (individuele) welvaartsfunctie van het inkomen (WFI). Elk individu heeft in principe zijn eigen WFI. Twee voorbeelden van deze WFI, geconstrueerd op basis van antwoorden op dezelfde inkomenswaarderingsvraag, zijn in de figuur getekend. (Wij zien hier af van mogelijke statistische meetfouten 7.) Uit de figuur blijkt dat B stelselmatig minder tevreden is met hetzelfde inkomen dan A, of anders gezegd B heeft meer nodig. Dit is een *constatering*, of wij als waarnemer het terecht vinden dat B meer nodig heeft dan A. doet niet ter zake 8).

Gedurende de laatste tien jaar zijn dergelijke WFI's opgesteld voor duizenden respondenten in Nederland. Dit artikel put uit soortgelijke meetresultaten voor respondenten uit de landen van de EG. In de Verenigde Staten zijn in 1980 voor het eerst soortgelijke enquêtes gehouden en de voorlopige resultaten lijken op de onze.

De definitie van een armoedelij is volgens de Leidse benadering als volgt. We spreken van α -armoede indien iemand zijn inkomen waardeert met minder dan α op een (0,10)-schaal. Dan vinden we voor individu A de armoedelij $y_a(\alpha)$ en voor B de armoedelij $y_b(\alpha)$, als oplossing van de vergelijkingen $U_a(y_a(\alpha)) = \alpha$ en $U_b(y_b(\alpha)) = \alpha$. Meestal nemen we voor α de waarde 5 (inkomen ontoereikend) of 4 (inkomen slecht). In de figuur is deze definitie grafisch weergegeven. We fixeren het welvaartsniveau α en gaan na bij welk inkomen A en B dat niveau bereiken.

Uit deze definitie volgt dat de armoedelij allerminst een eenduidig begrip is. Enerzijds zijn er zoveel armoedelijnen als er graden van armoede, gedefinieerd door α , gegeven zijn. Anderzijds zal zelfs bij politieke consensus over het niveau α , het daarbij behorende inkomensniveau variëren, daar A en B in het algemeen verschillende WFI's hebben.

Voor politieke doeleinden kunnen we natuurlijk niet met *individueel* gespecificeerde armoedelijnen werken. Wel ligt het voor de hand de armoedelij te differentiëren naar enige objectieve kenmerken voor variërende behoefte, b.v. de gezinsomvang (FS). Vroeger onderzoek leert dat de waardering door het individu van een inkomen y voor een belangrijk gedeelte afhangt van FS en van het eigen inkomen y_a , afgezien van een storingsterm kan het „structurele” gedeelte geschreven worden als $U = U(y; FS, y_a)$. In de bovengegeven definitie speelt alleen de waardering van het eigen inkomen een rol; de armoedelij $y(\alpha)$ is dan de oplossing van de vergelijking $U(y(\alpha); FS, y_a) = \alpha$.

In de volgende paragraaf geven we schattingen van deze armoedelijnen voor de acht betrokken landen.

4. Resultaten

In 1979 werden in de toenmalige landen van de EG, behalve Luxemburg, enquêtes gehouden, resulterend in een netto steekproef van ongeveer 2.000 mensen per land, waarin de inkomenswaarderingsvraag gesteld werd 9). De non-respons varieerde tussen 10% en 45%. Om voor deze non-respons te corrigeren is herweging toegepast. Voor elk land is het structurele verband $U = U(y; FS, y_a)$ geschat, waarbij gebruik is gemaakt van de in ons onderzoek veelvuldig gebruikte lognormale specificatie. Op basis van het geschatte verband is per land de armoedelij uitgerekend voor twee welvaartsniveaus, of anders gezegd, twee gradaties van armoede, te weten $\alpha = 4$ en $\alpha = 5$ (op een (0,10)-schaal). In tabel 1 worden deze armoedelijnen gedifferentieerd naar gezinsomvang gegeven, uitgedrukt in Nederlandse gulden van 1979. De buitenlandse valuta zijn omgerekend met behulp van koopkrachtpariteiten 10).

Het gehanteerde inkomensbegrip is steeds het *netto gezinsinkomen*, d.w.z. na aftrek van directe belasting en sociale premies en na bijtelling van sociale uitkeringen. Wij prefererden de koopkrachtpariteiten boven de geldende wisselkoersen, omdat ons inziens door de wisselkoersen een minder juiste reflectie van de koopkrachtverhoudingen wordt gegeven.

Tabel 1. Armoedelijnen behorend bij de welvaartsniveaus 4 en 5, in gulden per jaar

	α	Gezinsgrootte (aantal personen)						Mediane netto-inkomen in de steekproef
		1	2	3	4	5	6	
België	4	12.600	14.200	15.200	15.900	16.600	17.100	28.600
	5	15.100	17.000	18.200	19.200	19.900	20.600	
Denemarken	4	11.700	13.500	14.700	15.600	18.400	18.800	21.100
	5	14.700	17.000	18.400	19.500	23.100	23.600	
Frankrijk	4	15.200	16.500	17.300	17.900	18.400	18.800	23.000
	5	19.000	20.700	21.700	22.500	23.100	23.600	
Bondsrepubl. Duitsland	4	8.400	10.100	11.300	12.200	13.000	13.600	25.800
	5	10.800	13.000	14.500	15.600	16.600	17.400	
Verenigd Koninkrijk	4	10.400	11.800	12.700	13.400	13.900	14.400	20.200
	5	12.500	14.100	15.200	16.000	16.700	17.200	
Ierland	4	7.900	9.800	11.100	12.200	13.000	13.800	15.200
	5	9.600	11.900	13.500	14.800	15.800	16.700	
Italië	4	9.300	11.100	12.300	13.200	13.900	14.600	23.400
	5	11.600	13.900	15.400	16.500	17.500	18.300	
Nederland	4	11.800	13.700	15.000	15.900	16.700	17.400	26.200
	5	14.300	16.600	18.200	19.300	20.300	21.100	

In de laatste kolom van deze tabel geven we het netto-mediaan-inkomen zoals we dat in de steekproef vonden. Dit is van belang als referentiepunt, maar ook omdat b.v. van de zijde der OECD wel gesuggereerd wordt de armoedelij te stellen op $\frac{2}{3}$ van het mediane inkomen. Strikt genomen zijn de cijfers in tabel 1 statistische schattingen, waarbij een standaarddeviatie kan worden uitgerekend. Voor de overzichtelijkheid zijn deze hier niet vermeld maar ze bedragen zelden meer dan enkele procenten. Uit tabel 1 valt op dat de armoedelijnen over de landen sterk variëren. Wanneer we kijken naar het vierpersoonsgezin blijven Ierland en West-Duitsland (!) het meest bescheiden in hun eisen. Zij worden gevolgd door Italië en Groot-Brittannië, terwijl Denemarken, België en Nederland vrij hoge eisen stellen. Frankrijk staat onbetwist op kop.

De afhankelijkheid van de gezinsomvang blijkt vrij onbelangrijk in Frankrijk (waarschijnlijk vanwege de relatieve vrijgevigheid van het Franse kinderbijslagstelsel) en daarentegen zeer sterk in Ierland (waar het kinderbijslagstelsel schraal is). Uit tabel 1 blijkt hoe relatief het begrip armoede is, indien het nationaal bepaald wordt.

De betreffende armoedelijnen zijn ook uitgerekend voor homogene subgroepen waarbij onderscheiden wordt naar urbanisatiegraad, leeftijd, type werk van de hoofdkostwinner, opleidingsklasse en het aantal kostwinners. Ook hier blijkt weer, al kunnen wij dit voor nationale maatstaven negeren, dat er een grote variatie is in minimum normen tussen verschillende subgroepen. In tabel 2 worden de extremen per land gegeven voor het niveau $\alpha = 5$ voor een vierpersoons gezin en ze worden vergeleken met de corresponderende nationale armoedelij.

7) Zie hiervoor B. M. S. van Praag e.a., *The accuracy of responses to attitude questions with an application to the estimation of the Leyden Poverty-line*, COEPS, Leiden, 1981.

8) Economisten, althans sommigen die zich daartoe rekenen, zullen nu zenuwachtig roepen dat dit interpersonele nutsvergelijking is. Inderdaad. Daar in de realiteit interpersonele nutsvergelijking aan de orde van de dag is, waarbij zelfs van heel wat minder uniforme en minder zorgvuldig geijkte meetinstrumenten gebruik gemaakt wordt, lijkt onze methode voor ons doel alleszinds acceptabel.

9) Wij verwijzen voor de technische details naar *Poverty in Europe*, COEPS-rapport 81.07 van de hand van de auteurs van dit artikel. De enquête bestond uit een schriftelijke vragenlijst, behalve in Italië en Ierland waar de enquête mondeling werd afgenomen.

10) Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Maandstatistiek voor de prijzen*, maart 1980.

Tabel 2. Hoogste en laagste armoedelijn $\alpha = 5$, in gld.

	Hoogste armoede- lijn (fs = 4)	Laagste armoede- lijn (fs = 4)	Nationale armoede- lijn (fs = 4)
België	29.300	13.200	19.200
Denemarken	31.300	10.100	19.500
Frankrijk	30.200	14.000	22.500
Bondsrepubliek Duitsland ..	23.300	10.200	15.600
Verenigd Koninkrijk	25.700	10.800	16.000
Ierland	21.200	11.000	14.800
Italië	20.400	11.300	16.500
Nederland	29.700	13.400	19.300

Ook hieruit blijkt wederom dat armoede, of een minimum-inkomen, niet uniform te definiëren valt. De éne subgroep zal zich sterk tekort gedaan voelen, terwijl de andere subgroep zich rijk voelt met hetzelfde nationaal vastgestelde minimuminkomen.

Een vraag, die nu gesteld kan worden, is welk percentage van de nationale bevolkingen als arm kan worden beschouwd volgens de beschreven definitie. Een antwoord hierop geeft tabel 3.

Tabel 3. Armoedepercentages t.o.v. de armoedelijnen $\alpha = 4$ en $\alpha = 5$

	$\alpha = 4$	$\alpha = 5$
België	12,33	18,21
Denemarken	23,13	34,55
Frankrijk	27,10	43,44
Bondsrepubliek Duitsland	3,13	7,52
Verenigd Koninkrijk	13,85	22,04
Ierland	26,13	38,42
Italië	9,47	17,48
Nederland	5,89	15,73

De eerste indruk uit tabel 3 is ongetwijfeld dat in Europa nog velen niet in de welvaart meedelen. Of wij ons nu baseren op de ruime maat van $\alpha = 5$ of op de maat van zwaardere armoede ($\alpha = 4$), de percentages zijn behalve in West-Duitsland aanzienlijk. Zoals hierboven reeds is aangeduid is armoede een begrip dat niet éénduidig is aan te geven, maar dat we zelf moeten definiëren. Naar onze mening representeert onze definitie vrij goed de in een bevolking levende normen omtrent het wel of niet kunnen „rondkomen”. De in tabel 3 gegeven cijfers zijn dan ons inziens onthutsend.

Het gemeten armoedepercentage hangt natuurlijk van twee factoren af, in de eerste plaats de hoogte van de armoedelijn en in de tweede plaats de inkomensverdeling. In een bevolking met bescheiden behoeften ligt de armoedelijn laag, terwijl in een land met een exuberant consumptiepatroon de „poverty-line” hoog zal liggen. Bij een identieke inkomensverdeling zal dan in het „bescheiden” land een laag armoedepercentage worden geregistreerd, terwijl in het „on-

bescheiden” land dezelfde inkomensverdeling tot een hoog armoedepercentage zal leiden. Om deze twee factoren apart te bekijken, geven we tabel 4. We zien hieruit dat het armoedepercentage in België ($\alpha = 4$) uitkomt op 12,33%, maar dat volgens Franse maatstaven 17,58% zou worden gehaald, terwijl Duitse maatstaven slechts 2,57% zouden opleveren.

Uit tabel 4 blijkt dat er vier „weinig eisende” landen zijn in Europa, te weten West-Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland en Italië, drie „veeleisende” landen, te weten België, Denemarken en Nederland en een „zeer veeleisend” land, nl. Frankrijk.

Hoewel het verleidelijk is te denken dat een rijk land wel veeleisend zal zijn, blijkt dat toch niet op te gaan, want Duitsland was in 1979 zeker een rijk land. Nemen we de Nederlandse „poverty-line” als uitgangspunt dan is er in ons land met 5,89% de minste armoede in de EG. Ierland spant de kroon met 44,68% terwijl Denemarken en Engeland weinig ontlopen.

5. Besluit

In dit artikel hebben we een armoedelijnbegrip gedefinieerd dat gebaseerd is op subjectieve gevoelens van tevredenheid. Op basis van een omvangrijke, representatieve enquête in de EG-landen zijn armoedelijnen, gedifferentieerd naar gezinsomvang, afgeleid die overeenstemmen met twee gradaties van armoede (zeg „poverty” en „severe poverty”). Onze voornaamste conclusie is dat deze armoedelijnen gecorrigeerd volgens de koopkrachtpariteit zeer sterk variëren over de verschillende landen.

Het percentage van een nationale bevolking dat volgens de normen in de bevolking als „arm” kan worden gekwalificeerd, noemen we het armoedepercentage. Ook deze percentages blijken aanzienlijk te variëren, en in de meeste landen beduidend te zijn. Het armoedepercentage in West-Duitsland blijkt in 1979 het laagste van de EG.

De analyse toont aan dat een uniforme armoedelijn voor de hele EG niet goed denkbaar lijkt. Behoeften en inkomensverdelingen verschillen daarvoor te veel. Een en ander impliceert tevens dat een harmonisatie van de sociale-zekerheidspolitiek, zelfs indien daartoe de politieke wil aanwezig zou zijn, onmogelijk lijkt omdat de opinies omtrent één van de cruciale variabelen van de sociale zekerheid, de hoogte van het minimuminkomen, in Europa hemelsbreed verschillen.

Aldi Hagenaars
Bernard van Praag
Hans van Weeren

Tabel 4. Armoedepercentages in land A volgens de armoedelijn ($\alpha = 5$) van land B

Armoedelijn	België	Denemarken	Frankrijk	Bondsrep. Duitsland	Verenigd Koninkrijk	Ierland	Italië	Nederland
Armoedepercentage in								
België	12,33	10,53	17,58	2,57	4,94	1,73	3,06	11,48
Denemarken	25,06	23,13	32,84	11,19	17,18	10,05	14,07	23,18
Frankrijk	19,98	18,37	27,10	8,01	13,53	7,69	11,37	18,93
Bondsrepubliek Duitsland	10,54	9,54	16,98	3,13	6,57	2,70	3,83	9,96
Verenigd Koninkrijk	22,40	19,78	30,38	10,58	13,85	10,85	12,48	21,42
Ierland	44,59	42,69	55,96	26,08	32,63	26,13	30,76	44,68
Italië	17,10	15,21	24,70	7,31	11,16	6,76	9,47	16,59
Nederland	6,84	5,03	13,74	0,56	1,63	0,56	1,03	5,89